

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МАС-МЕДІА: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (42).

УДК 378:070.4+82

DOI: 10.24144/2663-6840/2019.2(41).

Миколаєнко Н. Професійна культура майбутніх фахівців мас-медіа: від теорії до практики; кількість бібліографічних джерел – 6; мова українська.

Анотація. Статтю присвячено формуванню професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа. Охарактеризовано аспекти професійної культури. Зазначено основні функції професійної культури фахової діяльності ЗМІ. Проаналізовано принципи для розробки моделі формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа. Презентовано практичний досвід підготовки журналістів і редакторів на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка. Зауважено, що формування професійної культури майбутнього фахівця мас-медіа – це системний процес, що передбачає розвиток особистісних якостей і врахування усіх фахових завдань і вимог та їх реалізацію через форми й методи.

Ключові слова: професійна культура майбутніх фахівців мас-медіа, особистість, розвиток, ЗМІ, підготовка.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процесисприяють стрімкому розвитку в редакторсько-журналістській галузі. Це зумовлює необхідність глибинних підходів до дослідження професійної культури фахівців мас-медіа, її складових. Професіоналізм майбутніх редакторів та журналістів потребує не лише володіння знаннями, вміннями, навичками, але й постійного прагнення до вдосконалення, брендуння, професійного ставлення до улюбленої справи. У цьому контексті особливої актуальності набуває процес формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа із незалежним критичним мисленням, здатних самостійно приймати відповідальні рішення, готових жити у відкритому загальноцивілізаційному культурно-соціальному просторі.

Нового підходу у формуванні професійної культури майбутнього фахівця мас-медіа вимагає високий рівень розвитку професійної культури, що означає «оснащеність» інтелекту фахівця професійними знаннями, суспільну значущість діяльності, почуття відповідальності за її наслідки, потребу в пізнанні соціальної реальності та себе як професіонала.

Аналіз досліджень. Вітчизняні й зарубіжні науковці розглядали різні аспекти формування професійної культури в сучасній філософії освіти (І. Зязюн, В. Кремень, П. Саух та ін.); ідеї формування професійної культури в європейському освітньому просторі (І. Васютенкова, Л. Воротняк, Л. Данилова, Л. Перетяга та ін.); концептуальні основи професійної підготовки майбутніх фахівців мас-медіа (Н. Зелінська, Ю. Єлісєвенко, А. Капелюшний, В. Різун, М. Тимошик та ін.).

Проте в сучасній галузевій літературі практично відсутні роботи щодо формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа. Аналіз наукових праць засвідчив, що розширення діапазону застосування редакторсько-журналістських професій невпинно підвищується, це і зумовлює мету статті – окреслити вимоги щодо формування професійної культури майбутнього фахівця мас-медіа.

Виклад основного матеріалу. Питання формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа вимагає насамперед визначення сутності дефініції «професійна культура». Так, за визначенням, яке надає культурологічний словник, професійна культура «характеризує рівень якості професійної діяльності, які залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичному використанні» [Корінний 2003, с. 173]. Основу професійної культури складають знання та цінності, вироблені конкретною соціально професійною групою й закріплені у традиціях її життєдіяльності (за О. Донцем, Ю. Мішиним, О. Шабаліним) [Кремінь 2008, с. 724].

Дослідниця Ю. Чернова у праці «Професійна культура і формування її складових у процесі навчання» пропонує розглядати професійну культуру як аспект системно-діяльнісний, вияв системно-соціальної якості людини, її інтегральну характеристику. На думку дослідниці, особа завжди є єдністю «системи культури» і «системи діяльності». До питання формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа опосередковано розкриваємо і систему її культури. Адже будь-яка діяльність породжує свій образ культури, тому є реальним заміщенням категорії діяльності категорією професійної культури [Чернова 2014, с. 57].

Зауважимо, що багато науковців приділяють увагу взаємозв'язку загальної та професійної культури, визначаючи останню невід'ємною частиною загальної культури. Наприклад, Й. Ісаєв стверджує про базування професійної культури на підрунті культури особистості. Саме це, на думку вченого, дає можливість проектувати культуру у сферу професійної діяльності. Тому під професійною культурою науковець розуміє систему загальнолюдських рис, професійно-ціннісних орієнтацій та якостей особистості, універсальних способів пізнання професійної діяльності [Ісаєв 2003, с. 101].

На думку багатьох учених, професійну культуру майбутніх фахівців мас-медіа необхідно розглядати в системі вищої освіти як сукупність структурних і функціональних компонентів, що розкривають різноманіття існуючих між ними зв'язків. Так, А. Капська, характеризуючи аспекти професійної культури, виділяє ціннісний (аксіологічний), технологічний й особистісно-творчий [Капська 2002, с. 48]. Аналізуючи зміст окремих компонентів, вважаємо за доречне зупинитися детальніше на їхніх особливостях.

Аксіологічний компонент формування професійної культури утворений сукупністю цінностей, створених людством і включених у цілісний редакторський процес. У навчально-виховному процесі майбутні працівники ЗМІ опановують ідеї та концепції, здобувають знання й уміння, що складають гуманістичну технологію редакторської діяльності. Процес постійної оцінки, переосмислення загальнолюдських цінностей, переносу відомих ідей у нові умови, уміння в старому, давно відомому побачити нове, оцінити його, засади моральності, що продукують гуманізм стосунків, громадська та соціальна відповідальність, духовна культура, – усе це становить цілісність компоненту професійної культури фахівця.

Технологічний компонент професійної культури поєднує способи та прийоми фахової діяльності мас-медіа, які розкривають шляхи здійснення спеціалізованих функцій. Володіння фахівцем сукупністю прийомів і засобів підтверджує його професійну культуру, серед необхідних навичок і знань важливе місце посідають такі: уміння працювати з командою; уміння організувати й реалізувати певну справу; уміння вислухати і почути; уміння логічно мислити й переконливо подавати факти; навички самовдосконалення; оперативна активність як вияв знання способів діяльності.

Компонентний аналіз формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа дозволив виділити в її структурі три головні елементи: професійний, соціальний і духовно-моральний, які включають кілька складових. Так, професійна культура надзвичайно обмежена та фактично є оволодінням фахівцем навчальними дисциплінами й технологіями роботи. Однак зауважимо, що формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа може бути виявлене як освоєння професійних знань і навичок; як здатність особистості до творчого мислення і постійного самовдосконалення, самоосвіти; як наявність певних якостей (ерудованість, патріотизм, толерантність тощо). Зауважимо, що культура фахівців мас-медіа як інтегральний показник полягає у взаємодії всіх вищезазначених компонентів.

Надзвичайно цінною в цьому контексті є думка І. Зязюна, який стверджує, що кінцевим підсумком освіти є внутрішній стан людини на рівні потреби пізнавати нове, здобувати знання, виробляти матеріальні й духовні цінності, допомагати ближньому, бути добрим творцем у фаховій діяльності. Вищий підсумок освіти – духовний стан нації, зростання національної самосвідомості [Зязюн 2006; с. 8].

Професійна культура майбутнього працівника ЗМІ передбачає наявність сучасного мислення: самостійно аналізувати явища і процеси, бачити головне й особливе, відмовитися від штамів та інерції вміркування. За таких обставин формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа може бути охарактеризоване так: по-перше, як засвоєння особистістю професійних знань і навичок, коли вони органічно поєднуються зі знаннями соціокультурної ситуації та становлять світогляд редактора; по-друге, як здатність особистості до творчого мислення і постійного самовдосконалення, самоосвіти; по-третє, як наявність таких якостей, як інтелігентність, духовна культура, патріотизм, ерудованість.

Формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа передбачає: фундаментальну методологічну й світоглядну підготовку; ґрунтовну гуманітарну підготовку; теоретичну й практичну підготовку з профільних дисциплін; творчу підготовку за фахом; формування навичок самостійної творчої діяльності, брендування.

На нашу думку, формування професійної культури майбутніх редакторів доречно розглядати на різних рівнях розвитку. Початковий рівень умовно охарактеризуємо як інформаційний, де ступінь сформованості системи професійних знань ще не досить глибокий; професійні здібності перебувають стадії формування. Середній рівень – професійні знання і вміння достатньо сформовані, однак здатність швидко вирішувати виробничі завдання розвинено на рівні стандартів. Для вищого рівня характерні й широкий професійний світогляд, і великий обсяг професійних знань, інтересів і вмінь, і творче розуміння виробничої ситуації як проблемного завдання, і здатності розв'язувати його продуктивно, креативно, ефективно.

Ефективними для формування професійної культури майбутніх працівників ЗМІ на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка виділяємо теоретичні (різні види лекцій), практичні (лабораторні роботи, семінари, самостійна робота, навчально-виробнича практика) і практикоорієнтовані (тренінг, ворк-шоп, ток-шоу, буктрейлер, книжкова виставка та ярмарка) форми навчання. Наприклад, самостійну роботу студентів спрямовуємо на реалізацію інноваційної форми – випуск науково-методичного журналу «Редакторська скриня», де група студентів є умовною редакцією видання, а як кінцевий результат зі встановленим дедлайном є журнал у друкованому й електронному варіанті, з яким можна ознайомитися в електронній бібліотеці ЖДУ ім. І. Франка. Відмітимо, що «Редакторська скриня» є практикоорієнтованим засобом, що забезпечує впровадження міжпредметних зв'язків у процесі фахової підготовки майбутніх фахівців ЗМІ.

Із практичного досвіду особливе місце серед інтерактивних форм навчання на кафедрі видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології посідає буктрейлер – кліп за книгою, створення короткого відеоролику за мотивами конкретного

друкованого видання з метою його популяризації. Зазначена форма навчання застосовується на заняттях журналістського фаху. Наприклад, у травні 2015–2018 рр. студентські роботи було представлено на Всеукраїнському фестивалі буктрейлерів «Bookfashion» (Київ), серед яких є і переможці: у номінації «ігровий буктрейлер» (дитяча поезія «До нас крокують в гості зима та Миколай» житомирської письменниці Людмили Коваль) та в номінації «дитячий буктрейлер» (до книги Мар'яни й Тараса Прохасківів «Хто зробить сніг»). Для студентів-журналістів така інтерактивна форма є дуже захопливою.

Акцентуємо увагу, що для формування професійної культури фахівця ЗМІ студентам необхідне отримання «живих» практичних порад із уст фахівців. Тому на базі ЖДУ ім. І. Франка створено й реалізовується навчальний проект для майбутніх журналістів «Такого у книгах не прочитаєш». Суть проекту – неформальне спілкування із провідними фахівцями Житомирщини, України про секрети професійної діяльності в медіагалузі через досвід, а також налагодження співпраці зі студентами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корінний М.М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. Київ: Україна, 2003. 384 с.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремінь. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 724 с.
3. Чернова Ю.К. Профессиональная культура и формирование её составляющих в процессе обучения: монография. Тольятти: Изд-во Тольят. политехн. ин-та, 2014. 156 с.
4. Исаев И.Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы: учеб. пособ. Белгород, 2003. 219 с.
5. Соціалізація особистості: зб. наук. пр. / за заг. ред. А.Й. Капської. Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ: Логос, 2002. Т. XVII. Вип. 1. 205 с.
6. Зязюн І.А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні. Педагогіка і психологія професійної освіти, 2006. № 1. С. 12–16.

REFERENCES

1. Korinnyi M.M., Shevchenko V. F. (2003) Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury [A short encyclopedic dictionary on culture]. Kyiv: Ukraina. 384 s. [in Ukrainian].
2. Entsyklopediia osvity (2008) [Encyclopedia of Education] / hol. red. V.H. Kremin. Kyiv: Yurinkom Inter. 724 s. [in Ukrainian].
3. Chernova Yu.K. (2014) Professional'naya kul'tura i formirovanie eyo sostavlyayushchih v processe obucheniya: monografiya [Professional culture and the formation of its components in the learning process: monograph]. Tol'yatti: Izd-vo Tol'yat. politekhn. in-ta. 156 s. [in Russian].
4. Isaev I.F. (2003) Teoriya i praktika formirovaniya professional'no-pedagogicheskoy kul'tury prepodavatelya vysshej shkoly: ucheb. posob. [Theory and practice of the formation of professional and pedagogical culture of a teacher of higher education: textbook] . Belgorod. 219 s. [in Russian].
5. Sotsializatsiia osobystosti: zb. nauk. pr. [Socialization of personality: collection of scientific works] (2002) / za zah. red. A.I. Kapskoi. Nats. ped. un-t imeni M.P. Drahomanova. Kyiv: Lohos. T. XVII. Vyp. 1. 205 s. [in Ukrainian].
6. Ziaziun I.A. (2006) Kontseptualni zasady teorii osvity v Ukraini [Conceptual foundations of the theory of education in Ukraine]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*. № 1. S. 12–16 [in Ukrainian].

PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS of MASS-MEDIA: FROM THEORY TO PRACTICE

Abstract. The article is devoted forming of professional culture of future specialists of mass-media. The aspects of professional culture are described. The basic functions of professional culture of professional activity of mass-media are marked. Principles are analysed for development of model of forming of professional culture of future specialists of mass-media. Practical experience of preparation of journalists and editors is presented on the base of the Zhytomyr Ivan Franko State University. It is noticed that forming of professional culture of future specialist of mass-media is a system task which foresees development of personality qualities account of all professional tasks and requirements and their realization through forms and methods. It is proved that the

Висновки. Професійна культура майбутніх фахівців мас-медіа виявляється у гнучкості, варіативності, винахідливості, ініціативності, сміливості рішень і поведінки в професійній взаємодії. Для досягнення позитивного результату щодо формування професійної культури майбутнього фахівця мас-медіа у цьому питанні необхідно розробити на державному рівні концепцію формування професійної культури працівників мас-медіа; створити модель їх діяльності.

Резюмуємо, що формування професійної культури майбутніх фахівців мас-медіа – це системний процес, що передбачає розвиток особистісних якостей і врахування всіх фахових завдань і вимог та їх реалізацію через відповідні форми й методи. Тому професійну культуру майбутніх фахівців мас-медіа не варто спрощувати до системи спеціальних, вузькопрофесійних знань, умінь і навичок. Це поняття ширше й має весь духовний потенціал особистості працівника ЗМІ, інтелектуальні, емоційні та практично-дійові компоненти його свідомості.

formation of professional culture of future editors is appropriate to consider at different levels of development. The initial level is conditionally characterized as information, where the degree of formation of the system of professional knowledge is not yet deep enough; professional abilities are in the formation stage. Intermediate level – professional knowledge and skills are sufficiently formed, but the ability to quickly solve production problems is developed at the level of standards. Higher level is characterized by a broad professional outlook, a large amount of professional knowledge, interests and skills, and a creative understanding of the production situation as a problem, and the ability to solve it productively, creatively, effectively. In order to achieve a positive result in shaping the professional culture of the future mass media specialist, it is necessary to develop at the state level the concept of forming the professional culture of mass media professionals; create a model of their activities. Specific examples have shown that the professional culture of future mass media professionals should not be simplified into a system of specialized, highly professional knowledge, skills and skills. This notion is broader and has the full spiritual potential of a media worker's personality, intellectual, emotional and practical components of his or her consciousness.

Keywords: professional culture, future specialists of mass-media, personality, development, mass-media, preparation.

Стаття надійшла до редакції 30 вересня 2019 р.

© Миколаєнко Н., 2019 р.

Надія Миколаєнко – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології Житомирського державного університету ім. І. Франка, Житомир, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-3368-5929>

Nadiya Mykolayenko – Candidate of Pedagogy, Teacher of the Department of Publishing Business, Editing Bases of Journalism and Philology, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-3368-5929>